

ÜHISKONNAÕPETUSE RIIGIEKSAM

ERISTUSKIRI

1. EKSAMI ÜLDEESMÄRGID

Ühiskonnaõpetuse riigieksami eesmärgid põhinevad õpitulemuste välishindamise eesmärkides ja gümnaasiumi lõpetamise tingimustes ning korras sõnastatul (vt Põhikooli ja gümnaasiumi lõpueksamite korraldamise ning põhikooli ja gümnaasiumi lõpetamise tingimused ja kord, haridus- ja teadusministri 3. detsembri 2008.a määrus nr 70):

- hinnata riiklikus õppekavas määratud õpitulemuste saavutatust ühiskonnaõpetuses;
- suunata eksami sisu ja vormi kaudu õppeprotsessi;
- siduda järjestikuseid haridusastmeid.

Gümnaasiumi riigieksamid võimaldavad lisaks nimetatule:

- õpilastel saada objektiivsema ettekujutuse oma õpitulemustest ja koolil ennast hinnata;
- kooli pidajal, Haridus- ja Teadusministeeriumil, lastevanematel ja teistel saada tagasisidet õppimise ning õpetamise tulemuslikkusest koolis;
- võrrelda gümnaasiumilõpetajate eksamitulemusi;
- ühitada gümnaasiumi lõpueksamid kutseõppeasutuse, rakenduskõrgkooli ja ülikooli sisseastumiseksamitega.

2. EKSAMI SIHTRÜHM JA OODATAVAD ÕPITULEMUSED

2.1. Eksami sihtrühm

Ühiskonnaõpetuse riigieksami võivad sooritada:

- põhikooli ja gümnaasiumi riikliku õppekava järgi õppivad gümnaasiumilõpetajad;
- põhihariduse baasil kutseõppeasutuses lõpukursusel õppivad õpilased;
- varem gümnaasiumi või kutseõppeasutuse lõpetanud isikud, kes ei ole antud õppeaines riigieksamit sooritanud;
- varem gümnaasiumi või kutseõppeasutuse lõpetanud isikud, kes soovivad varasema aasta eksamitulemust parandada;
- välisriigis Eesti keskharidusele vastava haridustaseme omandanud või omandavad isikud;
- gümnaasiumiõpilased, kes ei ole 12. klassis, kuid kellel on eksamiaine gümnaasiumiastme kohustuslikud kursused läbitud;
- kutseõppeasutuste õpilased, kes ei ole lõpukursusel, kuid kellel on eksamiaine läbitud.

2.2. Gümnaasiumilõpetaja õpitulemused ühiskonnaõpetuses

Gümnaasiumilõpetaja:

- tunneb kaasaja ühiskonna kujunemise jooni, kaasaja ühiskonna struktuuri ning korralduspõhimõtteid;
- omab ülevaadet kaasaegse majanduse toimetehhanismidest;
- teab olulisi rahvusvahelisi organisatsioone;
- oskab iseloomustada riikidevahelise poliitilise, majandusliku ja kultuurilise suhtlemise põhimõtteid, nüüdisaegseid sotsiaalpoliitilisi süsteeme, kaasaja maailma põhiprobleeme ja arengutendentse;
- tunneb demokraatia reegleid, inim- ja kodanikuõigusi, Eesti Vabariigi põhiseadust ja „Kodakondsuse seadust” ning teisi olulisi õigusakte;
- oskab adekvaatselt määratleda oma kohta ja võimalusi kaasaja maailmas, töötada ja elada turumajanduslikus ühiskonnas, osaleda ühiskonnaelus, kaitsta oma huve ja õigusi;
- oskab koguda massimeediast sotsiaalpoliitilist ja majanduslikku teavet, seda kriitiliselt hinnata, süstematiseerida ja kasutada.

3. EKSAMI ÜLESEHITUS

3.1. Eksamitöö ainealased eesmärgid

Eksami eesmärgid lähtuvad riikliku õppekava üldosa ja gümnaasiumi ühiskonnaõpetuse ainekava eesmärkidest.

Eksamiga kontrollitakse gümnaasiumi õpitulemuste saavutatust ühiskonnaõpetuses.

Eksami kaudu kontrollitakse ka üld- ja valdkonnapädevuste kujunemist. Need on: õpipädevus, tegevuspädevus, väärtuspädevus, enesemääratluspädevus, sotsiaalne pädevus, refleksiooni- ja interaktsioonipädevus, kommunikatiivne pädevus, tehnoloogiapädevus.

Gümnaasiumilõpetajalt oodatakse, et ta

- 1) suudab hinnata oma taotlusi, arvestades oma võimeid ning võimalusi;
- 2) on teadlik erinevatest töövaldkondadest, tööturu suundumustest; oskab hankida teavet edasiõppimise ja tööleidmise võimaluste kohta; kavandab oma karjääri;
- 3) on seaduskuulekas, käitub väärilt, järgib inimõigusi ja Eesti Vabariigi seadusi;
- 4) on kujundanud oma kodanikupositsiooni, tunnetab end dialoogivõimelise ühiskonnaliikmena Eesti, Euroopa ja globaalses kontekstis;
- 5) vastutab oma valikute, otsustuste, endale võetud kohustuste eest, austab teiste inimeste ja iseenda vabadust, on suveräänne isiksus;
- 6) teab globaalprobleeme, oma kaasvastutust nende lahendamise eest; oskab vältida ja vähendada keskkonda kahjustavat tegevust;
- 7) elab tervislikult, oskab hoida, vajadusel taastada oma vaimset ja füüsilist vormi;
- 8) saab aru, et inimelu on püha;
- 9) hindab kultuuri, omab ettekujutust euroopaliku kultuuri põhivaldkondadest ja perioodidest;
- 10) väärtustab oma rahvuskultuuri, näeb seda euroopa ja teiste rahvaste kultuuri kontekstis;
- 11) soovib end kunstivahendite abil väljendada;
- 12) väärtustab säästva ja jätkusuutliku arengu ideed, omab väljakujunenud loodusteaduslikku maailmapilti;
- 13) oskab ette näha võimalikku edu ja ebaedu, konflikte vältida ja lahendada; käituda tolerantseti;
- 14) oskab vastu seista sotsiaalsele manipuleerimisele;
- 15) oskab kasutada erinevaid õpistrateegiaid;
- 16) oskab valida ja kasutada eri märgisüsteeme informatsiooni vastuvõtmiseks, talletamiseks, tõlgendamiseks, edastamiseks, loomiseks ja vahetamiseks;
- 17) mõtleb kriitiliselt, oskab oma mõtte- ja tegevuskäiku analüüsida ja hinnata; kasutab kriitilist mõtlemist mis tahes seisukoha üle otsustamisel;
- 18) oskab argumenteeritult väidelda;
- 19) oskab koostada uurimustööd ja projekti, neid esitleda;
- 20) oskab kasutada arvutit õppimis- ja töövahendina ning oma töötulemuste esitlusvahendina.

3.2. Eksamitöö vorm ja tase

Ühiskonnaõpetuse riigieksam on kirjalik. Eksamitöö on ühes variandis.

Iga küsimuse juurde on märgitud selle eest saadav maksimumpunktide arv. Hinnatakse täispunktides.

Eksam kontrollib, kuidas eksaminand suudab gümnaasiumis omandatud teadmisi ja oskusi ülesannete lahendamisel rakendada. Küsimused ja ülesanded hõlmavad järgmisi tasandeid:

- teadmised (mõisted, faktid, seaduspärasuste tundmine);
- teadmiste rakendamine (kasutamine uues situatsioonis, prognoosimine);
- mõistmine/arusaamine (kirjeldamine, interpreteerimine, seletamine, ümbersõnastamine);

- analüüs ja süntees (seoste leidmine, faktide ja seaduspärasuste ühendamise, rühmitamine, võrdlemine);
- hinnangu andmine (otsuste tegemine, järeldamine).

Eksamitöös on eri raskusastmega ülesandeid. Töö koostamisel lähtutakse põhimõttest, et ca 20% ülesandeist on äratundmistasandil; 30% reprodutseerimistasandil ja 50% rakendustasandil (analüüs, üldistamine, hinnangu andmine).

3.3. Eksamitöö osad

Eksamitöö koosneb kahest osast: arutlusest (eksaminandil on võimalik valida kuue arutlusteema vahel) ja erinevatest ülesannetest (allika analüüs, mõistete, faktide, kaardi tundmine jne). Eksamil on võimalik saada maksimaalselt 100 hindepalli (20 arutluse ja 80 ülesannete eest). Ülesannete koostamisel arvestatakse ainekava teemadega (ka läbivate).

3.4. Ülesannete tüübid

Avatud vastustega ülesanded: arutluse kirjutamine; kaardi, diagrammi, pildi, allikmaterjali, statistiliste andmete analüüs; näidete esitamine olukorra, sündmuse, situatsiooni kirjeldamiseks ja iseloomustamiseks, oma valikute ja seisukohtade hindamine ja põhjendamine, mõistete selgitamine.

Etteantud vastustega ülesanded: tegevuste järjestamine, etteantud tunnuste/märksõnade klassifitseerimine, konkreetsete teadmiste kontrollimine.

3.5. Eksami korraldus

Eksamitöö kirjutamiseks on aega **4 tundi** (240 minutit).

Eksaminand esitab eksamil osalemiseks riigieksamikomisjonile isikut tõendava dokumendi. Eksaminandid istuvad ruumis ühekaupa. Eksam toimub ilma vaheajata. Eksami aega hakatakse arvestama hetkest, mil kõik õpilased on saanud kätte eksamitöö ja eksamikomisjoni esimees annab loa töö alustamiseks.

Eksaminand lubatakse eksamile, kui ta ei ole hilinenud rohkem kui pool tundi ja tal on hilinemiseks riigieksamikomisjoni poolt mõjuvaks loetud põhjus. Riigieksamile hilinenule võimaldatakse tööks täisaeg, tema tööle märgitakse aeg, millal eksaminand alustas eksami sooritamist. Reeglina ei ole eksamiks ette nähtud aega lubatud ületada.

Eksaminand ei tohi eksamile kaasa võtta eksami sooritamiseks mittevajalikke esemeid, v.a hädavajalikud ravimid, elementaarsed isikliku hügieeni tarbed ja karastusjook.

Eksamil ei ole lisamaterjalide, mobiiltelefoni jms kasutamine lubatud. Laual võib olla ainult Eesti Vabariigi põhiseadus (kehtiv redaktsioon või vanema versiooni parandatud variant) vastavalt kooli õppekeelele. Selle garanteerib kool, kus eksam toimub.

Ühiskonnaõpetuse riigieksam on kirjalik.

Eksamitöö on A4 formaadis ja koosneb kahest osast: I osa – arutlus (20 p), II osa – ülesanded (80 p). Töö alustamisel tuleb eksamitöö lehtedeks lahutada. I osa (arutluse) puhul saab kasutada mustandipaberit. Hindamiskomisjon ei loe ega hinda mustandipaberile kirjutatud. Eksaminand valib eksamiosade vastamise järjekorra ise. Erinevatele eksamiosadele ei ole ette nähtud konkreetset sooritusaega.

Eksamil vajalikud vahendid on sinine või must pastapliiats/sulepea. Keelatud on hariliku pliiatsi ja korrektori kasutamine. Pliiatsiga kirjutatud või pliiatsiga kirjutatud ja tindi või pastaga ülekirjutatud vastused hinnatakse 0 hindepalliga. Juhul, kui eksaminand soovib töös teha parandusi, tuleb valele vastusele kriips peale tõmmata ja kirjutada peale/juurde õige vastus. Eksaminand kirjutab loetava käekirjaga.

Riigieksamikomisjoni liige või riigieksami välisvaatleja kõrvaldab eksaminandi ette hoiatamata riigieksamilt, kui eksaminand kasutab riigieksami sooritamisel kõrvalist abi, kirjutab maha, üritab seda teha, aitab sellele kaasa või kui eksaminandi käitumine häirib

riigieksami läbiviimist ja teisi õpilasi. Riigieksamilt kõrvaldatud eksaminandi eksam loetakse mittesooritatuks ning eksamitulemuseks märgitakse 0 hindepalli.

3.6. Eksami teemad

Eksamitöö koostamise aluseks on „Põhikooli ja gümnaasiumi riiklik õppekava“. Eksamitöö ülesanded lähtuvad ühiskonnaõpetuse ainekavas toodud nõuetest õpitulemustele gümnaasiumiastmes.

Eksaminandid peavad tundma Eesti Vabariigi ja Euroopa kaarti, oskama kasutada allikmaterjale, tabeleid, graafikuid, pilte informatsiooni leidmiseks, analüüsiks, üldistuste ja järelduste tegemiseks, otsuste langetamiseks, prognooside esitamiseks.

Nüüdisühiskond

Ühiskonna mõiste. Nüüdisühiskonna kujunemine (industriaalühiskond, postindustriaalne ühiskond, teadmusühiskond, siirdeühiskond). Võim majanduses, riigis ja inimsuhetes. Võimu tunnused ja teostamise meetodid. Demokraatia põhiprintsiibid ja –väärtused. Seadused ja õigusnormid. Riigi mõiste. Riigivõimu tunnused. Õigusriik. Avalik ja erasektor. Kodanikuühiskond. Ühiskonna sotsiaalne struktuur. Huvid. Pluralismi olemus ja tähtsus. Sotsiaalsed probleemid (tööpuudus, vaesus, kuritegevus jm). Heaoluriik. Infoühiskond. Ühiskonna jätkusuutlikkus ja ühiskonnaelu valdkondade seotus.

Ühiskonna valitsemine

Demokraatlik valitsemiskord. Valitsemise põhivormid: presidentialism, parlamentarism. Monarhia ja vabariik. Sotsiaalsed liikumised ja erakonnad. Huvide esindamine ja teostamine. Poliitilised ideoloogiad. Valimised: funktsioonid, erinevad valimissüsteemid, valimiskäitumine, valimiste tulemused. Koalitsioon. Opositsioon. Seadusandlik võim. Parlamendi töökorraldus. Täidesaatev võim. Valitsuse moodustamise põhimõtted. Bürokratia. Korruptsioon. Riigipea. Kohtuvõim. Eesti kohtusüsteem. Euroopa Nõukogu Inimõiguste Kohus. Euroopa Kohus. Ombudsman. Võimude lahususe ja tasakaalustatuse põhimõtte. Riigikontrolli ja Õiguskantsleri institutsioonid. Kohalik omavalitsus. Kesk- ja regionaalvõimu suhted. Euroopa Liidu institutsioonid.

Ühiskonna majandamine

Ühiskonna majandusressursid. Riik ja majandus. Majandusarengu planeerimine liberaalses ühiskonnas. Turumajanduse toimimine. Tööturg. Tööhõive. Tööpuudus. Majanduse regulatsioon seaduste, maksu- ja rahapoliitika ning turumehhanismide abil. Otsesed ja kaudsed maksud, maksukoormus. Inflatsioon. Riigieelarve tulu- ja kulubaasi kujundamise põhimõtted. Sisemajanduse kogutoodang. Välismajanduspoliitika. Eksport-import. IMF. Euroopa Liidu fiskaalpoliitika ja ühisturg. Ühisraha euro. Ühisturgu tagava nelja vabaduse olemus ja toimimine argielus.

Indiviid ühiskonnas

Ühiskonna sotsiaalne kihistumine. Majanduslik aktiivsus ja heaolu. Üksikisik turumajanduskeskkonnas. Vajadused ja tarbimine. Tarbijakaitse. Ühishüved ja erahüved. Sotsiaalne turvalisus: sotsiaalkindlustus ja sotsiaalabi. Euroopalikud põhimõtted sotsiaalkaitse alal. Sotsiaalsed rollid : tööandja ja töövõtja, ettevõtja, omanik, tarbija. Haridus ja elukestev õpe. Indiviid ja riik. Eesti Vabariigi põhiseadus. Inimõigused. Kodakondsus. Kodanikuõigused ja –kohustused. Riigi- ja kodanikukaitse. Euroopa Liidu kodakondsus.

Kaasaja maailma mitmepalgelisus

Maailma rassiline, rahvuslik ja religioosne mitmekesisus. Maailma mitmekultuurilisus. Riikide sotsiaal-majandusliku ja poliitilise arengu erinevused. Riikidevaheline koostöö. Globaalprobleemid: rahvastiku-, keskkonna- ja sotsiaalprobleemid. Globaliseerumine kui

protsess. Maailma ühtsuse ja vastastikuse seotuse suurenemine. Infotehnoloogia mõju maailma arengule.

Rahvusvaheline suhtlemine

Rahvusvahelise suhtlemise põhimõtted ja viisid. Tähtsamad ülemaailmsed ja regionaalsed organisatsioonid (ÜRO, NATO, WTO, Euroopa Nõukogu, OSCE, Euroopa Liit). Euroopa integratsioon. Eesti riigi rahvusvaheline asend. Eesti ja rahvusvahelised organisatsioonid; valitsustevaheline koostöö. Julgeolekuriskid ja -poliitika.

Õppekava läbivad kohustuslikud teemad

- Keskkond ja säästev areng.
- Töölane karjäär ja selle kujundamine.
- Infotehnoloogia ning meedia.
- Turvalisus.

4. Eksami hindamine

4.1. Hindamise korraldus

Ühiskonnaõpetuse riigieksamitöid hindavad haridus- ja teadusministri käskkirjaga kinnitatud hindajad, kelle tegevust korraldab Eksamikeskus vastavalt haridus- ja teadusministri kinnitatud töökorrale. Hindajad hindavad kodeeritud eksamitöid 100 hindepalli süsteemis. Riigieksami tulemus on positiivne alates 20 hindepallist. Kui eksamitulemus on vähem kui 20 hindepalli, on riigieksam sooritatud mitterahuldavalt.

Kui riigieksamitööde hindamisel tuvastatakse kõrvalise abi kasutamine või mahakirjutamine (eri eksaminandide töödes süstemaatiliselt esinevad ühesugused vead ja/või parandused, identselt sõnastatud pikemad vabavormilised vastused, ülejäänud vastuse loogikaga mitthaakuvad ühesugused õiged või valed lisandused vastusesse, loomevargus vms) eksamitöö osa või kogu eksamitöö kirjutamisel, siis hinnatakse riigieksamitöö tervikuna 0 hindepalliga.

4.2. Hindamise kriteeriumid

Eksamitööde hindamine toimub hindamisjuhendi alusel. Iga ülesande hindamiseks koostatakse hindamiskriteeriumid, kus näidatakse erinevate vastusvariantide eest saadav punktide arv.

Allika analüüsiga hinnatakse tekstist olulise teabe leidmise ja tekstide põhjal vastamise oskust, allikatekstide võrdlemise, kommenteerimise ja hindamise oskust.

Pildi, diagrammi, graafiku analüüsiga, kaardiülesandega hinnatakse seostamise, vajaliku informatsiooni leidmise ja tõlgendamise oskust, samuti konkreetseid teadmisi.

Arutluse puhul hinnatakse vastavust teemale, teemakohaste faktide tundmist, analüüsi, võrdlemise ja seoste loomise oskust ning isikliku suhtumise väljendamist hinnangute kaudu. Arutluse eest on võimalik saada maksimaalselt 20 hindepalli.

Arutluse hindamisjuhend

Töö struktuur 2 p

0	Kirjutamist on alustatud, töö ei vasta arutluse ülesehituse üldnõuetele.
1	Arutlus on osaliselt struktureeritud.
2	Teksti ülesehitus on arutluse üldnõuetele vastav (sissejuhatus, teemaarendus, kokkuvõte).

Teadmised, näited 4 p

0	Teemakohased näited ja/või faktid puuduvad või on mittetõesed.

- 1 On esitatud mõni teemakohane näide ja/või fakt.
- 2 Näiteid ja/või fakte on esitatud, kuid teema on avatud ühekülgselt.
- 3 Näiteid ja/või fakte on esitatud piisavalt, et avada teema terviklikult.
- 4 Näidete ja/või faktide valik on põhjendatud ja need toetavad analüüsi.

Probleemi väljaarendamine, arutlus, analüüs 5 p

- 0 Arutlus ei ole teemakohane – st arutlus tervikuna on 0.
- 1 Tekst on kirjeldava laadiga.
- 2 Probleemi on käsitletud ühekülgselt, teema on lõpuni avamata.
- 3 Probleemi on käsitletud ning selle mõned iseloomulikud jooned on välja toodud.
- 4 Probleemi on käsitletud ning võrdlused ja seosed on välja toodud.
- 5 Probleem on terviklikult välja arendatud, üldistused ja põhjendused on mitmekülgsed.

Isiklik arvamus, selle põhjendatus 4 p

- 0 Puudub teemakohane isiklik seisukoht.
- 1 Esitatakse käibetõdesid.
- 2 Esitatakse oma arvamus.
- 3 Oma arvamust kinnitatakse näidetega.
- 4 Oma arvamust põhjendatakse näidetega ning eksaminand oskab oma seisukohtade esitamisel kasutada poolt- ja vastuargumente.

Järeldused 3 p

- 0 Teemakohased järeldused puuduvad.
- 1 Teemakohased järeldused on lihtsakoelised.
- 2 Järeldused tulenevad arutlusest, need lähtuvad võrdlustest ja seostest.
- 3 Järeldused tulenevad arutlusest, need on põhjendatud, üldistavad ja argumenteeritud.

Stiil ja õigekiri 2 p

- 0 Termineid on kasutatud valesti; tekstis on palju õigekirjavigu; arutluse sisu on eklektiline.
- 1 Tekstis on üksikuid eksimusi; arutluses on slängi, labast ja lohakat väljenduslaadi; stiil ei vasta arutluse teemale ja probleemile.
- 2 Stiil, sõnastus ja õigekiri on korrektsed.

Hindamise alustamisel hindavad hindamiskomisjoni liikmed 10-20 tööd, et ühtlustada hindamiskriteeriume. See on vajalik, et saavutada erinevate hindajate poolt antavate punktide maksimaalne ühetaolisus. Vajaduse korral täiendatakse ja täpsustatakse hindamisjuhendit. Riigieksamitööde objektiivselt hinnatavat eksamiosa hindab üks hindaja. Riigieksamitöö subjektiivset osa – arutlust – hindavad juhendi alusel kaks teineteisest sõltumatut hindajat (teine hindaja ei tea esimese hindaja pandud pallide arvu). Subjektiivse eksamiosa lõpptulemus kujuneb kahe sõltumatu hindamise tulemusena. 20-hindepallise hindamisskaala puhul hinnatakse eksamitöö subjektiivset osa alates 4-hindepallisest erinevusest kolmandat korda. Pärast kolmandat hindamist kujuneb lõpptulemuseks kahe lähema hindepallide arvu keskmine.

Ülesannete vastuseid hinnatakse täispallides konkreetsete vastuste alusel. Ülesanded, mis **eeldavad** seoste leidmist, võrdlemist, põhjendamist, hinnangute andmist, on hinnatud enamate pallidega kui faktiteadmist eeldavad ülesanded.

Avatud küsimuste puhul võib olla õigeid vastuseid mitu. Hindamisjuhendis on sellisel puhul toodud mõned võimalikud vastusvariandid või näidisvastus taseme kirjeldamiseks. Iga sisuliselt õige vastus tuleb avatud küsimuse puhul lugeda õigeks.

4.3. Eksamitulemuse vaidlustamine

Kui eksaminand ei ole riigieksami tulemusega rahul, siis on tal õigus esitada Haridus- ja Teadusministeeriumile viie tööpäeva jooksul riigieksamitunnistuse väljastamise päevast alates vaie, mille alusel kontrollitakse tema eksamitöö hindamise vastavust hindamisjuhendile. Pärast riigieksamitulemuse väljastamist võimaldab Eksamikeskus eksaminandil tema kirjaliku avalduse alusel tutvuda riigieksamitööga avalduse registreerimisele järgnevast päevast alates viie tööpäeva jooksul.

Eksamitulemuste vaidlustamise avaldused vaatab läbi Haridus- ja Teadusministeeriumi poolt moodustatud apellatsioonikomisjon.

Apellatsioonikomisjonil on õigus jätta eksamitöö tulemus muutmata, seda tõsta või langetada.

Eksamitulemust saab apellatsioonikomisjonis vaidlustada üks kord. Komisjon vaatab vaidlustatud eksamitöö läbi kümne tööpäeva jooksul pärast avalduse registreerimist Haridus- ja Teadusministeeriumis.

5. Õppematerjalid

Riigieksamitöö koostamise aluseks on riiklik õppekava. Õppekirjanduse valib kool Eesti Hariduse Infosüsteemi õppekirjanduse alamregistrist.

Lisamaterjal eksaminandile ja õpetajale

Eesti Vabariigi põhiseadus (kehtiv redaktsioon või varasem versioon, kuhu on vajalikud parandused sisse viidud).

Kodakondsuse seadus (kehtiv redaktsioon).

L. Almann, R. Helme, H. Lahtein, T. Lainevee, H. Lill jt. Riigikaitseõpik. – Tln: Kaitseministeerium, 2003.

Wolfgang Böhm, Otmar Lahodinsky, Erkki Bahovski. Euroopa Liit Sinu jaoks! Nii toimib Euroopa Liit. – Euroopa Komisjoni Esindus Eestis. Teostus AS Kirjastus Ilo ja trükikoda Illoprint, 2008.

M. Jõeorg, L. Kirsipuu, M. Kõrgmaa jt. Kodaniku käsiraamat. 4. parandatud ja täiendatud trükk. – Tln: MEIS, 2008.

E. Maripuu, M. Oja, R. Raja, M. Somelar, S. Teplov, M. Varik. Inimene ja ühiskond: Ühiskonnaõpetuse õppematerjal. – Tln: EAS, Briti Nõukogu, 2006.

I. Piir. Ühiskonnaõpetuse mõisted gümnaasiumile: eesti-vene-eesti sõnastik. Tartu: TÜ Kirjastus, 2009.

Конституция Эстонской Республики (действующая редакция).

Закон о гражданстве (действующая редакция).

Х.Аллик, И. Долговская, С. Ханссон и др. Справочник гражданина. – Таллинн: Целевое учреждение интеграции неэстонцев, 2008.

Э. Марипуу, М. Оя, Р. Рая и др. Человек и общество: Учебный материал по обществоведению. – Таллинн: Целевое учреждение интеграции неэстонцев, 2006.

Ühiskonnas toimuvad pidevad muutused. Seda tuleb arvestada ka eeltoodud materjalide kasutamisel.

6. Näidisülesanded

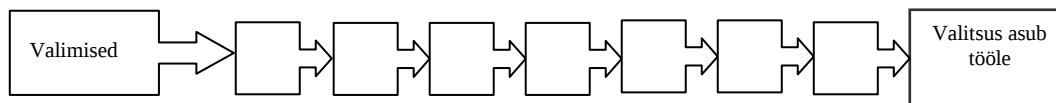
Kasutada saab Eesti Vabariigi põhiseadust.

Esitatud on erinevaid ülesannete tüüpe.

Ülesanne 1. Valitsuse moodustamine Eesti Vabariigis (PS) (2 p)

Järjestage sammud valitsuse moodustamisel. Kirjutage numbrid kastidesse alustades Riigikogu valimisest ja lõpetades valitsuse ametisse astumisega.

7 õiget - 2 p, 6-5 õiget - 1 p

1. Peaministri kandidaadi ettekanne Riigikogus tulevase valitsuse tegevusprogrammist
2. Riigikogu uue koosseisu kokkutulek
3. Riigipea nimetab peaministri kandidaadi
4. Peaministri kandidaat esitab valitsuse koosseisu riigipeale
5. Riigipea nimetab valitsuse ametisse
6. Riigikogu annab peaministri kandidaadile volitused valitsuse moodustamiseks
7. Valitsus annab Riigikogu ees ametivande.

Ülesanne 2. Võrdle parlamentaarset ja presidentaalset demokraatias toimimist (märgi x vastavasse lahtrisse) (10 p)

Tunnusjoon	Parlamentaarne demokraatia	Presidentaalne demokraatia
1. Parlamendisaadikud valitakse otsestest valimistel		
2. Presidendi valib rahvas otse		
3. Valitsusel peab olema parlamendi toetus		
4. President komplekteerib valitsuse oma äranägemise järgi		
5. Riigipeal on eelkõige esindusfunktsioonid		
6. Olulisim võimuasutus on president ja tema meeskond		
7. Uus valitsus astub ametisse peale parlamendivalimisi		
8. Presidendi ja parlamendi tegevust kontrollivad ja piiravad kohtuvõim ja keskpank		
9. Uus valitsus astub ametisse peale presidendivalimisi		
10. Rahval on võimalus poliitikas kaasa rääkida.		

Ülesanne 3. Erakonnad ja survegrupid (5 p)

1. Mille poolest erinevad erakonnad ja survegrupid? Esitage kaks erinevust nende taotluste ja tegutsemisviiside järgi. (2 p)

- 1) _____

- 2) _____

2. Otsustage, kes peaksid eelkõige tõstatama antud probleemi. Joonige õige vastuse variant

alla.

Põhjendage oma seisukohta. Seisukoht koos põhjendusega annab punkti. (3 p)

1) Võru kesklinna elanike probleemid seoses autode parkimisega.

survegrupp

erakond

2) Kõrgkoolides õppemaksu puudutavate seaduste muutmise algamine.

survegrupp

erakond

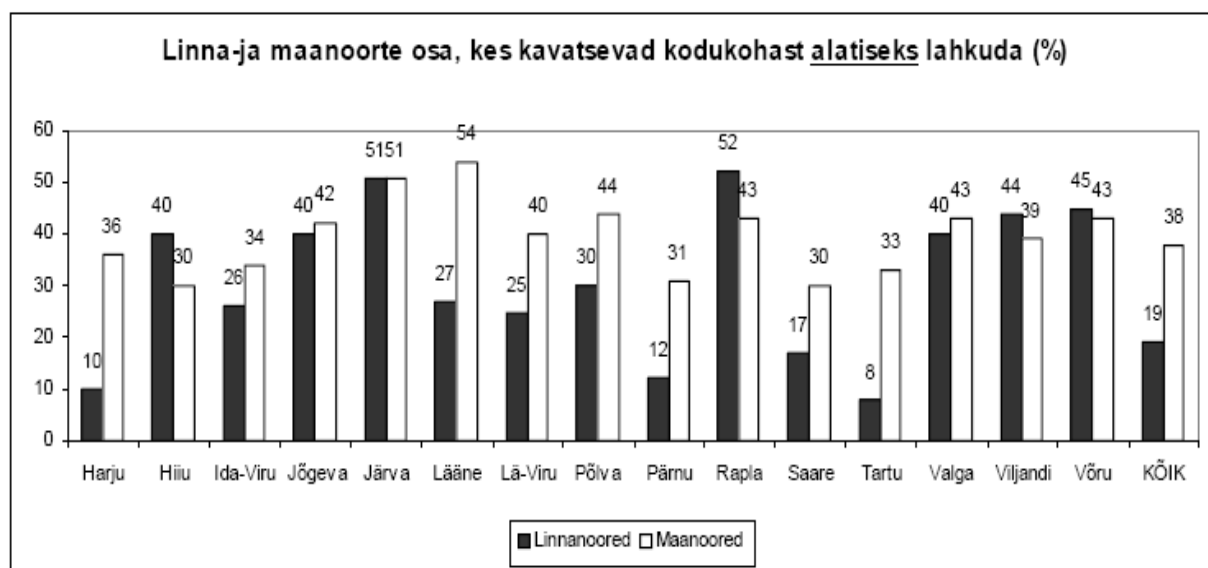
3) Tallinna kodutute loomade olukorra parandamist nõudva kirja koostamine ja allkirjade kogumine.

survegrupp

erakond

Ülesanne 4. Regionaalpoliitika (7 p)

1996.—1998. aastal küsitlesid TÜ sotsioloogid 8133 põhi-, kesk- ja ametikooli lõpetanut. Diagramm annab ülevaate linna- ja maaõpilaste haridustee valikuga seotud rändeplaanidest maakonniti.

(Allikas: TÜ sotsioloogia osakond)

Vastake diagrammi andmete põhjal järgmistele küsimustele:

1. Kui suur osa kõigist linnanoortest kavatseb pärast põhi-, kesk- või ametikooli lõpetamist alaliseks kodupaigast lahkuda? Märkige õige vastus ristiga (x). (1 p)

kõik	kolm neljandikku	pooled	veerand	viiendik
☐	☐	☐	☐	☐

2. Milliste maakondade noored kavatsevad pärast põhi-, kesk- või ametikooli lõpetamist kõige enam kodupaika jääda? Nimetage neli. (2 p)

4-3 õiget – 2 p, 2-1 õiget – 1 p

1. _____

2. _____

3. _____

4. _____

3. Põhjendage, miks Harju-, Pärnu- ja Tartumaal eelistavad noored kodukohta jääda. (1 p)

4. Millised tagajärjed Eesti üldisele arengule võivad kaasneda noorte lahkumisega kodukohast? Nimetage üks positiivne ja üks negatiivne tagajärg. (2 p)

Positiivne: _____

_____.

Negatiivne: _____

5. Kuivõrd riik saab regionaalpoliitika kaudu mõjutada noorte elukohavalikuid? Põhjendage oma seisukohta ühe argumendiga. (1 p)

Seisukoht: _____

Argument: _____

Ülesanne 5. Ühiskonna valitsemine (7 p)

1. Selgitage, kuidas toimub Eestis ministrite ametisse määramine ja ametist lahkumine (PS). (2 p)

Muudatusi valitsuse koosseisus teeb _____

_____.

Minister lahkub ametist, kui _____
_____.

2003. aasta septembris astus tagasi rahandusminister, tuues tookord põhjuseks temavastased anonüümsed maksualased süüdistused, mis segavad tema tööd.

2004. aasta märtsis astus Rakvere Viljasalves toimunud riigi viljavarude varguse tõttu tagasi põllumajandusminister.

2004. aasta novembris astus salajaste dokumentide kaotamise tõttu ametist tagasi kaitseminister. Tema kodust viis varas ära ka töölaseid dokumente sisaldava portfelli.

2. Kas tagantjärele hinnates oli ministrite tagasiastumine põhjendatud? Selgitage oma seisukohta. (1 p)

pigem jah ☐

pigem ei ☐

Põhjendus: _____

_____.

3. Kas ministrite ennetähtaegne ametist tagasiastumine osutab Eesti valitsemissüsteemi demokraatlikkusele või pidevale võimuvõitlusele? Põhjendage oma seisukohta. (1 p)

Seisukoht: _____

_____.

Põhjendus: _____

_____.

4. Millest sõltub valitsuse püsimine demokraatlikus riigis? Tooge välja kaks asjaolu. (2 p)

1) _____
_____.

2) _____

5. Kas teie hinnangul peab minister olema spetsialist või poliitik? Selgitage oma seisukohta ja tooge selle kinnituseks üks näide reaalsest elust. (1 p)

pigem spetsialist ☐

pigem poliitik ☐

Põhjendus: _____

Ülesanne 6. Võimu jaotumine ühiskonnas (6 p)

1. Kelle pädevusse kuulub? Tähistage õige valik / valikud ristiga (x). (5 p)

10 õiget – 5 p, 9-8 õiget – 4 p, 7-6 õiget – 3 p, 5-4 õiget – 2 p, 3-2 õiget – 1 p

	Riigikogu	Valitsus	President
Seaduseelnõude menetlemine			
Seaduste väljakuulutamine			
Seaduste elluviimine			
Riigieelarve koostamine			
Põhiseaduse muutmise algatamine			
Rahvusvaheliste lepingute ratifitseerimine			
Peaministri kandidaadi määramine			
Muudatuste tegemine valitsuse koosseisus			
Riigiaparaadi töö korraldamine			
Kodakondsuse andmine eriliste teenete eest			

2. Kuidas saab inimesi kaasata kohalike sotsiaalsete probleemide lahendamisse? Tooge üks näide. (1 p)

_____.

Ülesanne 7. Ühiskonna majandamine. Majanduspoliitika Eestis ja Euroopa Liidus (8 p)

Vastake tekstide alusel.

Kristiina Ojuland. Ühtne Euroopa ja Eesti rahvuslikud huvid.

/---/ Üle 80 protsendi Eesti ekspordist läheb Euroopa Liidu liikmesriikidesse ja sealt impordi-

tavad tooted moodustavad ligi 70% meie impordist. Oluliseks plussiks Eesti majandusele on, et Euroopa Liidu siseturg on nüüd avatud ilma igasuguste piiranguteta. Järsult on kasvanud meie välisesindustele esitatud päringute arv, milles tuntakse huvi investeerimisvõimaluste ja Eesti kaupade ostmise vastu /---/ Eestile on oluline, et Euroopa Liidu neli vabadust /---/ laieneksid kõigile 25 liikmesriigile. /---/ Diplomaatia nr 9, juuni 2004

1. K. Ojuland räägib artiklis neljast vabadusest. Nimetage neist kolm. (3 p)

1) _____

2) _____

3) _____

2. Miks tuleb ligi 70 % imporditavast kaubast Euroopa Liidust? (1 p)

3. Mitu protsenti Eesti ekspordist läheb Euroopa Liidust väljapoole? (1 p)

_____ %

Eesti Panga seisukoht Euroopa Majandus- ja Rahaliidus (EMU) osalemise kohta.

/---/ Eesti majanduse suurimaks eripäraks on meie suhteliselt madal sissetulekute tase, kuid see-eest on Eesti majanduskasv (5 – 6%) praeguste EMU liikmesriikidega (2 – 2,5%) võrreldes kiirem. Eesti SKP tase ühe elaniku kohta on hetkel ca 47% ELi vastavast näitajast. ELi keskmise sissetulekute taseme peaks Eesti saavutama 20 aasta pärast /---/.

<http://www.eestipank.info/pub/et/majandus/euroopaliit/>

4. Kas usaldate Eesti Panga prognoosi sissetulekute tasemete ühtlustumise kohta Euroopa Liidus? Selgitage. (1 p)

5. Nimetage majandusressurss/tootmistegur, mille parem kasutamine tagaks tänase majanduskasvu jätkumise või kiirendaks seda. Selgitage, kuidas see toimuks. (1 p)
Majandusressurss/tootmistegur: _____

Selgitus: _____

6. Kuidas on teie hinnangul mõjutanud liitumine Euroopa Liiduga Eesti majanduselu?
Selgitage näite abil. (1 p)

Seisukoht: _____

Näide: _____

Ülesanne 8. Sotsiaalspoliitika (7 p)

1. Selgitage, mida tähendab lühend SKP. (1 p)

2. Eesti kodanik Ants hakkas Helsingis tööle bussijuhina. Kas Antsule ja tema perele on sotsiaalsed õigused ka Soomes tagatud? Tähistage õige vastus ristiga. Põhjendage oma otsust.

(1 p)

jah ☐

ei ☐

3. Milliseid hüvesid saab Eestis kasutada ravikindlustatud inimene? Nimetage neist kaks. (2 p)

1) _____

2) _____

4. Kas Eestis on igal inimesel õigus vältimatule arstiabile? (1 p)

jah ☐

ei ☐

5. Selgitage, mida tähendab pensionikindlustuse (2 p)

teine samm: _____

kolmas samm: _____

Ülesanne 9. Infoühiskond (9 p)

Ivar Tallo. Kainelt küberterrorismist. Väljavõte artiklist.

/---/ Igapäevaelu järjest suurem sõltuvus infosüsteemidest hakkas arenenud riike ja eelkõige Ameerika Ühendriike hirmutama 1990. aastate keskpaigast, kui Internetti ühendatud koduarvutist sai massitarbevahend. /---/

Vähem mõeldakse sellele, et küberruumis kättesaadavat informatsiooni võib väga hästi kasutada reaalses maailmas terroristlike aktide toimepanekuks /---/. Ma sain ilma igasuguse pingutusega näiteks veebist teada, et 33 USA poolt ametlikult määratletud terroriorganisatsioonist 19-l oli oma kodulehekülg.

Ivar Tallo. Kainelt küberterrorismist. Diplomaatia nr 9. juuni 2004

1. Milliseid kasulikke muutusi on Internet kaasa toonud? Nimetage kaks. (2 p)

1) _____

2) _____

2. Kas artiklis toodud faktid kallutaksid teid vajadusel otsustama Internetis levitatava info piiramise poolt? Selgitage oma seisukohta lühidalt. Selgitus koos seisukohaga annab punkti. (1 p)

Seisukoht:

Selgitus: _____

3. Eesti Päevaleht otsustas, et EPL online artikleid saavad kommenteerida vaid kasutajaks registreerunud. Kas tegemist on sõnavabaduse piiramisega? Põhjendage oma seisukohta. (1 p)

jah ☐

ei ☐

Põhjendus: _____

4. Eesti teeb arvestatavaid samme e-riigiks kujunemise suunas. Kuidas saab Interneti võimalusi kasutada kodanik? Tooge igast valdkonnast üks näide. (3 p)

1) Üksikisikut puudutava info kättesaadavus.

2) Osalemine poliitiliste otsuste kujundamisel.

3) Suhtlemine riigiasutustega.

5. Praegu on Eestis arutlusel võimalus valida kohalike omavalitsuste volikogudesse inimesi Interneti teel. Mis argumendid on internetihääletuse poolt ja vastu? (2 p)

Poolt: _____

Vastu: _____

Ülesanne 10. Õigused, vabadused ja kohustused. Õigusemõistmine (8 p)

1.. Nimetage kolm igaühele kuuluvat õigust või vabadust Eesti Vabariigis. (3 p)

1) _____.

2) _____

3) _____

2. Nimetage kolm õigust või kohustust, mis ei laiene Eesti Vabariigis mittekodanikele. (3 p)

1) _____

2) _____

3) _____

3. Selgitage, miks enamikes riikides on kodanikel rohkem õigusi kui mittekodanikel. (1 p)

4. Kas Eestis elav ukrainlane saab EL-i liikmesriikides viisavabalt reisida? Selgitage. (1 p)

Ülesanne 11. Üksikisik ja ühiskond (9 p)

Raplamaal Kehtna vallas sooviti Paluküla hiiemäele rajada puhke- ja tervisekeskus. Valitud koht jääb Kõnnumaa maastikukaitseala piiridesse ja on võetud muinsuskaitse alla. Esitatud ehituskava poolt on kohalik omavalitsus ja Raplamaa Omavalitsuste Liit. Esitatud planeeringu vastu on maausulised, osa kohalikke elanikke, loodus- ja kultuurikaitsjad. Suurematest organisatsioonidest toetavad neid Eestimaa Looduse Fond ja Maavalla Koda ehk maarahva omausuliste organisatsioonide ühendus.

/---/ Kehtna vallal on kavas lisaks tõstukitele rajada kokku 5 teenindushoonet (teenindusmaja, tehnika hoiustamise ja korrastamise hoone, sportlaste ruumid, kohtunike maja ja saun) ning lisaks veel hotell ja 12 kämpingumaja. Lisaks hoonetele on kavas rajada parkla ca 109 sõiduautole ja 2 autobussile, telkimisplats, autokaravanide parkla ja teeninduspunkt, köök-WC-pesuruumi hoone ja varikatus telkijatele, jalgpalliväljak (kasutatav ühtlasi suusastaadionina), tenniseväljakud, korvpalliväljak, võrkpalliväljak jne./---/
http://www.elfond.ee/alaleht.php?id_kategooria=728&keel=eesti

Heiki Valk, filosoofiadoktor, Tartu Ülikooli arheoloogia kabineti juhataja, arheoloogiamälestiste ekspertnõukogu liige:

/---/ Kavandatust tuleks kas täiesti loobuda või leida keskkonna ajaloolist väärtust arvesse võttev kompromisslahendus. Näen viimast suusatõstukite, piiretega kelgu- ja slaalomiradade ning teiste Hiiemäe miljööd rikkuvate rajatiste ärajätmises, samuti suusa- ja kelguradade viimises kaugemale mäe kunagise sakraaltsooni keskmetest, st Tõnniaugu lähedusest ja mäetipust. Samuti uusrajatiste kompleksi paigutamises Hiiemäest kaugemale, ehitusmahtude vähendamises, uutest suusateedest ning lasketiirust loobumises või viimase ümberpaigutamises.

<http://maavald.ee/maausk.html?rubriik=45&id=297&op=lugu>

1. Millistel institutsioonidel on õigus teha piiranguid ettevõtjatele uute ehitiste ja rajatiste kavandamisel? Nimetage kaks institutsiooni ja tooge näited võimalikust piirangust. (2 p)

1) Institutsioon: _____

Näide: _____

2) Institutsioon: _____

Näide: _____

2. Millise lahenduse pakute olukorrale antud allikate alusel? Põhjendage seda. (2 p)

Lahendus: _____

Põhjendus: _____

3. Milliseid seadusega kooskõlas olevaid aktsioone korraldaksite teie oma huvide kaitseks, kui peaksite olema spordikomplekti aktsionär või siis maausuline Kehtna elanik? Tooge üks näide kummagi poole võimaluste iseloomustamiseks. (2 p)

Aksionär: _____

Kohalik elanik: _____

4. UNESCO maailmapärandi nimekirja on kantud Tallinna vanalinn, inimkonna suulise ja vaimse pärandi meistriteoste nimekirja Eesti laulu- ja tantsupidude traditsioon ning Kihnu kultuuriruum. Mis meetmetega saavad riik ja üksikisikud tagada nende kultuuriväärtuste kaitse ja säilimise? (2 p)

Riik: _____

Üksikisik: _____

5. Tooge positiivne näide Eesti elust, kus kultuuripärandiga arvestamine on kaasa aidanud majanduselu elavdamisele maakonnas. (1 p)

Näide: _____

Ülesanne 12. Nüüdisühiskond ja euroopalikud väärtused (5 p)

1. Selgitage demokraatiale iseloomulikke tunnuseid Eesti näitel. (3 p)

Vabade valimiste korraldamine: _____

Toimib pluralistlik kodanikuühiskond ja ajakirjandusvabadus: _____

Vähemuste õigustega arvestamine: _____

2. Euroopa põhiseaduse lepingus esitatud Euroopa Liidu väärtused

/---/ Liit rajaneb sellistel väärtustel nagu inimväärikuse austamine, vabadus, demokraatia, võrdsus, õigusriik ja inimõiguste, kaasa arvatud vähemuste hulka kuuluvate isikute õiguste austamine. Need on liikmesriikide ühised väärtused ühiskonnas, kus valitsevad pluralism, mittediskrimineerimine, sallivus, õiglus, solidaarsus ning naiste ja meeste võrdõiguslikkus. /--
-/

http://europa.eu.int/eur-lex/lex/LexUriServ/site/et/oj/2004/c_310/c_31020041216et00110040.pdf

Kas tänane Eesti Vabariigi põhiseadus kajastab neid väärtusi? Tooge oma seisukoha kinnituseks näide põhiseadusest. (1 p)

Näide: _____

3. Mil määral Eesti elanikud neid väärtusi igapäevaelus arvestavad? Selgitage näite abil. (1 p)

Näide: _____

Ülesanne 13. Julgeolekupoliitika (4 p)

1. Millised Eesti Vabariigi põhiseadusest tulenevad ülesanded on riigikogul riigikaitse poliitika teostamiseks? Nimetage üks. (1 p)

2. Eestis on aeg-ajalt üles kerkinud küsimus, kas me ei peaks kohustuslikult ajateenistuselt üle minema palgaarmeele. Milliste argumentidega kaitstakse ja kritiseeritakse soovi üle minna kutselisele kaitseväele? Esitage mõlema poole toetuseks üks argument. (2 p)

Palgaarmee kaitsjad: _____

Palgaarmee kritiseerijad: _____

3. Mis ülesandeid täidab Eesti ühiskonnas Kaitseliit? Tooge näide. (1 p)

Valik paremaid arutlusi

Tekstid on esitatud muutmata kujul.

Kas globaliseerumine süvendab või vähendab riikide ja kultuuride erinevusi?

Erinevate sotsioloogide ja teoreetikute arvamusel kohaselt on maailmas umbes kaheksa suuremat tsivilisatsiooni: lääne, islami, hindu, Hiina, Aafrika, õigeusu ja Lõuna-Ameerika tsivilisatsioon. Need omakorda jagunevad erinevateks riikideks ja kultuurideks, mis samuti erinevad teineteisest. Kui globaliseerumine hõlmab tänapäeval nii majandust, poliitikat kui ka

kultuuri, siis kas üleilmastumine pigem süvendab või vähendab nende riikide ja kultuuride erinevusi?

Majandusliku globaliseerumise all mõtlen suuri rahvusvahelisi korporatsioone ja firmasid, mis ühendavad enese alla erinevaid riike mitmetest tsivilisatsioonidest. Firma töötab nagu perekond: ta hoolitseb kõigi liikmete eest ning kõigile kehtivad sarnased reeglid, kohustused, aga ka õigused. Seega erinevatest riikidest töötajatele kehtivad samasugused töötingimused, palgad jne. Kuna töö eeldab ka reisimist ning erinevate riikide, kultuuride tundmist, siis ütleksin, et suured korporatsioonid vähendavad riikide erinevusi ja pigem seovad eri kultuuride esindajaid.

Poliitilise üleilmastumise all räägiksin rahvusvahelistest organisatsioonidest, mis üha enam meenutavad konföderatsioonide asemel föderatsioone. Suured poliitilised organisatsioonid nagu näiteks ÜRO, mõneti ka NATO ja Euroopa Liit, laiendavad järjest valdkondi, milles koostööd teha ning luuakse isegi juba riigiüleseid institutsioone. Mõnedes riikides on see tekitanud negatiivse hoiaku ja seega on organisatsiooni kuulumine süvendanud soovi erineda, teistes aga tekitab lähenemine turva- ja ühtsustunde ja see vähendab riikide erinevusi. Nagu suurtes korporatsioonides kehtivad liikmetele sarnased kohustused, tingimused, aga ka õigused, mis võrdväärselt seovad eri kultuure ning riike ühise eesmärgi nimel töötama. Kui riigid võitlevad ÜRO nime all nälja ja vaesuse kaotamise eest Aafrikas, siis see kindlasti ühendab neid ja seob eri rahvusi. Seega ka poliitiline globaliseerumine pigem vähendab riikide erinevusi, aga ainult senikaua, kui riike koheldakse võrdsuse printsiibi kohaselt.

Kultuurilise globaliseerumise all mõtlen massikultuuri ja teatud kultuuriliste väärtuste, tavade ühtlustumist. Kõikjal maailmas on mingil määral esindatud lääne kultuur: Hollywoodi filmid, släng, rämpstoid jne, aga inividid erinevatest kultuuridest mõistavad neid erinevalt ning suhtuvad sellesse kas võõrastuse või soojusega. Üldjuhul aga kultuuriline üleilmastumine pigem süvendab riikide erinevusi, sest kõik soovivad erineda mitte kuuluda „halli massi”. Seda tendentsi võib kõikjal kohata, näiteks Euroopaski on üha enam hakatud väärtustama eri kultuuridest pärit kunsti, filme, raamatuid ja välditakse ühetaolist lääne kultuuri. Seega riigid ja kultuurid hoiavad oma eripärast kinni ning hoiduvad massikultuurist. Konkreetsemalt, mis süvendab riikide erinevusi, on lääne tsivilisatsiooni pealetung teistesse kultuuridesse. S. Huntington väidab, et uued sõjad tekivad 21. sajandil just tsivilisatsioonide kokkupõrgete aladel ning on tingitud kultuuride ja regioonide erinevustest. Et seda ära hoida, peab tekkima enam mõistmist inimeste vahel ning riigid peavad õppima tunnistama õigust erinevatele tavadele, usule ja mitte taotlema sunniviisilist läänestumist. Lääs üritab lämmatada islami tsivilisatsiooni, ühtlustada kultuure, tutvustada oma tavasid, aga globaliseerumine ei toimu nii. Riigid peavad arvestama erinevustega, sest muidu tekivad uued sõjad ja tülid.

Globaliseerumine tänapäeval vähendab riikide ja kultuuride erinevusi poliitilisel ja majanduslikul tasandil. Tehakse koostööd, õpitakse teineteiselt ning viiakse ellu uusi eesmäärke, sihte. Üleilmastumine toimib, sest see on vabatahtlik ja ei kujuta endast ohtu rahvuste püsijäämisele. Kultuuriline globaliseerumine ning täpsemalt läänestumine, aga süvendab riikide ja kultuuride erinevust, sest inimesed soovivad säilitada oma traditsioonid, tavad ning järjepidevuse, välja paista teiste kõrval.

Kuivõrd oluline on sallivus tänapäeva maailmas?

Sallivus ehk tolerantsus ning teiste inimestega arvestamine on alati edukate suhete aluseks. Tänapäeval pole aga sugugi mitte alati inimesed võimelised teineteisega probleemideta koos elama. See on toonud arvukalt muresid ning lõhesid ühiskonda nii Eestis kui kogu maailmas tervikuna. Milles seisneb sallivuse olulisus?

Tänaõised sündmused Tallinnas, kus Nõukogude sõdurite säilmete ümberkaevamised põhjustasid laiahaardelise mässu venekeelse elanikkonna seas, on osaliselt põhjustatud ka tolerantsuse puudumisest ühiskonnas. Kuigi mässajate tegevus ning sündmustekäik on

absoluutselt põhjendamatu, oli ajendiks siiski poliitikute õhutatud vastandumine, mis likvideeris rahva tolerantsuse. Erinevaid vaateid ja ajalookäsitlusi tuleks aktsepteerida, kuigi need võivad tihti olla vastandlike osapoolte jaoks valusad. Kui poliitikud olukorda meedia abil üle võimendavad, ongi plahvatusohtlik situatsioon tõenäoline. Kui Eesti ühiskonnas eksisteeriks rahvuslik sallivus, poleks ka neid sündmusi juhtunud. Sedavõrd oluline on tolerantsus riigis.

Ameerika Ühendriikides on probleeme sallivuse hoidmisega eri rasside vahel. USA on vaieldamatult kõige kirjuma elanikkonnaga riik maailmas. Ometi on sealgi tunda rassidevahelist hõõrumist, mis tekitab tõsiseid probleeme. Hiljuti pani Lõuna-Koreast pärit üliõpilane oma koolis toime koletu kuriteo, mõrvates mitukümmend kaasõpilast ja õpetajat. Kuigi selle juhtumi esmaseks ajendiks peetakse armuvalu, on ka siinkohal suureks võimendajaks rassidevahelise sallivuse puudumine. Noormees olevat varem korduvalt teistest rassidest koolikaaslaste poolt kiusatud ja seltskonnast tõrjutud. Sallivuse puudumine on USA-s esile toonud palju muidki probleeme. Olgu tegu rahvuste- või rassidevaheliste suhetega, tolerantsus teineteise suhtes on alati hädavajalik.

Paljudes Lähis-Ida ja Aasia riikides eksisteerivad kirjutamata seadused, mida eurooplased kunagi mõista ei suudaks. Tihti näeb usk ette lausa alatut soolist diskrimineerimist. Hiljuti Indias heategevusprojektis osalenud Hollywoodi näitleja Richard Gere suudles pidulikult tseremoonial India naist põsele. Kuna kohalikud seadused seda äärmiselt lubamatuks intiimsuseks ja naisterahva rüvetamiseks peavad, nõudsid inimesed mõlema kividega surnuksloppimist. Tolerantse mõtlemisviisi järgi on see täiesti absurdne nõudmine ja õnneks tol korral mõistuspärane õiglus võitis. Kuid läänemaailma jaoks on täiesti lugematul arvul juhtumeid, kus taoline karistusmeetod Aasia riikides on ellu viidud. Taolises ühiskonnas puudub igasugune sotsiaalne sallivus ja toimub igapäevane inimõiguste rikkumine.

Täieliku sallivuse juurutamine üle maailma oleks ideaal. Võib-olla on see 21. sajandil võimalik. Senikaua, kuni arenenud riigid nagu Eesti ja USA ei suuda aga oma territooriumil tolerantsust saavutada, pole loota ka olukorra paranemisele arengumaades. Kindlasti on aga sallivuse poole püüdlemine jätkusuutliku riigi olulisemaid eesmärke.

Kas suudame arvestada Internetis peituvaid võimalusi ja ohte?

Tänapäeva arenenud ühiskonnas pole Internet uudisnähtus. Infotehnoloogia areng on loonud isegi olukorra, kus paljud inimesed ei kujuta oma elu ilma arvutiteta ette. Kas maailm aga suudab arvestada Internetis peituvaid võimalusi ja ohte?

Internet pakub nüüdisaja inimestele mitmeid võimalusi, tähtsaim neist on info kiire kättesaadavus. Tundub, et mainitud võimalust oskab enamik infoühiskonna inimestest väga hästi kasutada: Interneti vahendusel loetakse uudiseid, suheldakse, vahendatakse pakkumisi ja soove.

Samas peitub info hankimise võimaluse taga ka oht. Interneti kättesaadavus erineb nii üksikisiku, klasside kui ka riikide tasandil ning põhjustab seega tõsist ebavõrdsust, mida nähakse tänapäeval ka ühe globaalprobleemina. Kas säärase ohuga suudetakse arvestada? Tundub, et mitte. Ohtu küll teadvustatakse, kuid midagi selle vastu ette võtta näib isegi rahvusvahelistel organisatsioonidel üle jõu käivat. Eelkõige riikide vaheline ebavõrdsus aina süveneb. Interneti kättesaadavuse kulud erinevad arenenud maailma ja arengumaade vahel drastiliselt.

Sarnane tendents ilmneb ka riigisisel tasandil. E-riik võeti Eestis kasutusele positiivsete meeleolude saatel, kuid aeg on näidanud, et juurdepääsu sellele omab vaid üks osa elanikest. Interneti tähtis funktsioon on sõnavabaduse soosimine. Ka seda võimalust ollakse arenenud riikides agarad kasutama, näiteks on igal inimesel vaba voli avaldada oma arvamust erinevates portaalides.

Milles peitub aga siinne oht ning kas sellega arvestatakse samamoodi kui võimalusega? Niinimetatud Delfi-eelnõu tegi selgeks, et sõnavabadusega kiputakse Eestis liialdama. Näib, et antud probleem saab lähiajal lahendatud. Suurema ohuna tundub aga Interneti-sisese sõnavabaduse piiramine mõnes riigis, näiteks Hiinas. Siinkohal olen sunnitud nentima, et probleemi on jällegi raske lahendada, teise riigi siseasjadesse sekkumine isegi heal eesmärgil on keeruline ja taunitav.

Kolmas Interneti funktsioon on inimeste ühendamine. Omavahel võimaldatakse suhelda nii perel, sõpradel, mõttekaaslastel kui ka paljudel teistel, kes kergelt ja lihtsalt mõtteid vahetada soovivad. Ka selle võimalusega oskavad tarbijad arvestada, mida näitab kas või MSN-i ja Skype'i populaarsus.

Paraku võimaldab Internet koonduda ka neil, kelle koondumine meile meeltemööda olla ei pruugi. Terrorismi laia leviku taga nähakse paljuski just Interneti ühendavat toimet. Internet võimaldab luua hävitusplaanid ning esitada üleskutseid, ilma et võimudel sellest aimu oleks. Kui ongi, ollakse pahatihti ebasuutelised midagi ette võtma. Siinkohal peitub Internetis oht, mida küll nähakse ning millega ehk arvestataksegi, kuid mida on taas kord raske kõrvaldada.

Tundub, et inimesed oskavad paljus küll arvestada Internetis peituvate võimalustega (info levik, sõnavabadus, inimeste ühendamine), kuid jäävad hätta moodsa tehnikaima ohtude (ebavõrdsus, probleemid sõnavabadusega, terrorismi levik) talitsemisega. Nii võib juhtuda, et Interneti vead kaaluvad head omadused üles ning paarikümne aasta pärast ei nähta Internetis enam arengu ja hüvede allikat, vaid ühiskonna hädaades süüdi olevat patuoinast.